

5. SLOVENSKI PODEŽELSKI PARLAMENT

Uvod v delavnico: dr. Luka Juvančič (Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani)

Poročevalec(-ka): *se določi na sami delavnici*

Delavnica 1: Podpora vzdržnim dohodkom kmetij

Izhodiščne teze in vprašanja za obravnavo na delavnici:

Pristop Slovenije v EU je dejansko precej spremenil razmere v kmetijstvu. **Trg se je razširil, uvoz kmetijskih surovin se je več kot podvojil, čemur izvoz ni mogel slediti**, tako da se je zunanjetrgovinski deficit na tem področju do danes podvojil. Nove razmere so v nekaterih sektorjih vodile v drastično znižanje proizvodnje (npr. prašičereja), praktično vsi sektorji pa so bili deležni izrazitih sprememb v strukturi in delovanju verig vrednosti. V tem kontekstu lahko izpostavimo primer reje govedi, kjer je tako v primeru prireje mleka kot v primeru govejega mesa prišlo do izrazite preusmeritve prodajnih poti primarnih proizvodov izven Slovenije in s tem posledično do osiromašenja surovinske baze doma. V težavnem položaju je tudi drugi člen v verigi preskrbe s hrano, sektor predelave živil. Že tako ostre konkurenčne razmere v panogi se vsled nestabilnega tržnega okolja in pritiskov na proizvajalčevo ceno s strani trgovini na drobno še dodatno zaostrejuje. Nekaj upanja vzbujajo **trendi na strani povpraševanja; poreklo, sledljivost in kratke preskrbne verige** so lastnosti, ki jih slovenski potrošniki (poleg cene) najpogosteje omenjajo kot tiste, ki vplivajo na njihove nakupne odločitve. Uspešne ponudnike, ki v svoje kmetijske in prehranske proizvode znajo 'vgraditi' te lastnosti, najdemo praktično v vsaki panogi in v vsaki slovenski regiji. Tudi izkušnje v panogah, kjer so se akterji vzdolž verige vrednosti uspeli dogovoriti o sodelovanju v nacionalni oznaki kakovosti 'Izbrana kakovost Slovenija', so večidel pozitivne. Vendar to še ne pomeni, da bi s stanjem v panogi lahko bili zadovoljni. Bistveno bolj kot doslej bi morali razmišljati o rezervah v tehnologiji in organizaciji dela (o čemer bo več govora na delavnici 9 te prireditve) ter **povezovanju (tako sektorskem kot tudi vzdolž verige vrednosti)** s ciljem doseganja višjih in stabilnejših cen. Na delavnici bomo na podlagi dosedanjih izkušenj izpostavili, katere so ključni izzivi (priložnosti in ovire) tovrstnemu povezovanju. Katere aktivnosti bi pospešile proces partnerskega povezovanja med ponudniki slovenske hrane ter rast povpraševanja po njej?

Kmetijstvo in celoten sistem oskrbe s hrano se danes soočata s številnimi **tveganji in z negotovostjo**. Kmetije se praktično na letni ravni srečujejo z različnimi škodnimi dogodki, povezanimi z ekstremnimi vremenskimi pojavi, naravnimi nesrečami, boleznimi. Tveganja so povezana tudi z nestabilnim tržnim okoljem, katerega posledica so nepredvidljive in nihajoče cene ter negotova prodaja. Dejstvo, da plačila iz naslova kmetijske politike predstavljajo skoraj polovico dohodka slovenskega kmetijstva, dodatno prispeva k občutku nelagodja. Še posebej ob zaostrovanju javnofinančnih razmer in (pre)majhnem razumevanju javnosti o družbenem pomenu kmetijstva, kar se odraža v pritiskih na znižanje sredstev, namenjenih kmetijski politiki. V zvezi z negotovimi razmerami in tveganji v kmetijstvu je prav, da si postavimo vprašanja: Kako lahko obvladujemo tveganja na ravni kmetije? Ali je obstoječi sistem sofinanciranja zavarovalnih premij potreben (in zadosten) ukrep za kritje večjih škod v kmetijstvu? Kako povečati vključenost kmetov v zavarovanja in druge sisteme skupinskega upravljanja s tveganji? Kakšno vlogo pri tem lahko odigra država z ukrepi kmetijske politike?

V preteklih letih, še posebej od vključitve slovenskega kmetijstva v okvir skupne kmetijske politike EU, veliko pozornosti in energije posvečamo vprašanjem o višini, namenih porabe in načinih razporejanja proračunskih sredstev za kmetijstvo. Pri tem posebej izstopajo

vprašanja, povezana z **neposrednimi plačili in nekaterimi drugimi plačili, ki vplivajo na dohodkovni položaj kmetij**. Še zlasti smo občutljivi na vprašanja razporeditve teh plačil med panogami, med območji, ali med posameznimi skupinami tipi kmetijskih gospodarstev. Enako se dogaja tudi zdaj, ko začnemo nov krog večletnega načrtovanja in izvajanja SKP za obdobje 2021-2027. Glede na izjemen vpliv, ki ga ima SKP na ekonomski položaj kmetijstva in glede na težo okoljskih in družbenih učinkov je ta skrb razumljiva. Še bolj razumljiva je morda vsled nove ureditve SKP, ki državam članicam, torej tudi Sloveniji, daje polna pooblastila za pripravo **strateškega načrta kmetijske politike**. Načelo večletnega strateškega načrtovanja ukrepov, kot ga poznamo iz Programov razvoja podeželja, se prvič širi tudi na t.i. ukrepe 1. stebra SKP, torej tudi na neposredna plačila v kmetijstvu. Prav je, da imamo pri načrtovanju v mislih potrebo po stabilnosti sistema, še posebej v tistem delu, ki neposredno zadeva dohodkovni položaj kmetijskih gospodarstev. Pa vendar nas ne bi smelo biti strah razpravljati tudi o korenitih poenostavitvah sistema neposrednih plačil v smislu opustitve zgodovinskega dela osnovnega plačila, ukinitve proizvodno vezanih plačil in opustitve plačilnih pravic. V prid poenostavitvi sistema neposrednih plačil govorijo tudi rezultati nedavne raziskave, kjer smo na ravni tipičnih kmetijskih gospodarstev preverjali učinke različnih scenarijev izvajanja neposrednih plačil. V večini primerov se je izkazalo, da z ekonomskega vidika dosežemo bistveno več z aktiviranjem njihovih potencialov v tehnologiji ter organizaciji dela in trženja, kot pa s spremembami v višini in načinu izvajanja neposrednih plačil.

V vsakem primeru prihodnja organiziranost neposrednih plačil predstavlja eno osrednjih vprašanj strateškega načrtovanja kmetijske politike v Sloveniji za obdobje naslednje proračunske perspektive EU (2021-2027). V zvezi z načrtovanim nadaljnjim **opuščanjem zgodovinskega dela osnovnih plačil** lahko pričakujemo različno močne posledice po sektorjih oz. tipih kmetij, pri čemer v nekaterih primerih (npr. intenzivna reja govedi za meso) lahko pričakujemo znatno poslabšanje dohodkovnega položaja. Tukaj si moramo odgovoriti o potrebi po morebitnih prehodnih ukrepih za sektorje, ki bi jih prinesla ukinitvev zgodovinskih plačil. Zagotovo bo govora tudi o prihodnosti **proizvodno vezanih neposrednih plačil**. Ta plačila izkazujejo mobilizacijski učinek, željeni cilji v smislu višje stopnje samooskrbe pa niso doseženi. V državi prevladuje stališče, naj se proizvodno vezana plačila obdržijo; hkrati pa iz scenarijskih analiz lahko razberemo, da bo vpliv proizvodno vezanih plačil na ekonomske kazalnike poslovanja kmetij tudi v prihodnosti zelo omejen.

Preden strateško načrtujemo nadaljnji razvoj kmetijstva (in s tem povezane instrumente kmetijske politike) moramo vedeti, kakšno kmetijstvo hočemo. V zvezi s tem je povezano tudi vprašanje, kako nasloviti **prihodnost majhnih kmetij** in hkrati **nadoknaditi razvojni zaostanek kmetijstva** v Sloveniji. S plačili na hektar ne moremo opazno izboljšati dohodkovnega položaja malih kmetij, hkrati pa upočasnjujemo strukturne spremembe v slovenskem kmetijstvu. Na delavnici se bomo pogovarjali o inovacijah v kmetijski politiki, ki bi omogočile oboje – socialno stabilnost na podeželju na eni in rast perspektivnih kmetij na drugi strani.

Izzive slovenskega kmetijstva, o katerih bo govora na tej delavnici, lahko združimo v nadpomenko **odpornost**. Odpornost opisujemo kot zmožnost prilagajanja kmetijstva na izzive, o katerih pišemo v zgornjih odstavkih. Odgovori na vprašanja, ki si jih pri tem zastavljamo, se v izhodišču zdijo enostavna: okrepitev partnerskega povezovanja vzdolž celotne verige vrednosti hrane, graditev dolgoročnega zaveznitva z domačimi kupci, tehnološka in organizacijska prenova, izboljšanje sistema upravljanja s tveganji ter kmetijska politika, ki bo usmerjala razvoj panoge v skladu z družbenimi cilji in zagotavljala stabilnost panoge. Nadaljevanje, v katerem cilje razvrščamo po pomembnosti in opredeljujemo aktivnosti za njihovo doseganje, pa je bistveno težavnejše ter zahteva široko in odprto razpravo. To je naloga, ki si jo zastavlja naša delavnica, v kateri se nadejamo široke udeležbe predstavnikov kmetijstva, panog, ki tvorijo sistem oskrbe s hrano, nevladnih okoljskih in potrošniških organizacij, podpornih panog (npr. prenos znanja, finančne storitve), nosilcev odločanja v kmetijski politiki in drugih zainteresiranih udeležencev.